

FILLÉRTÁR

mindennemű közhasznú ismértek terjesztésére.

9.]

Kijön minden szombaton.

[Aprilis' 26-kán 1834.]

Magyarország' ékei.

Igy neveztetnek a' magyar királyok' felkenetésekor, a' szertartás' fényének nevelésére, törvényes rendelet szerint használtatni szokott királyi czímerek. Terjedtebb értelemben ezen nevezet alá tartoznak:

a) A' szent korona.

Ez nem csak szóval, hanem valósággal is szent a' magyar nemzet előtt, annyira, hogy Magyarország ott gondoltatik lenni, hol a' hon' palládiuma, a' szent korona tartatik. Nem találhatik a' föld' kerekégen nemzet, melly koronájához mélyebb tisztelettel viseltetnék, mint a' magyar; 's azért mindig legnagyobb befolyással valónak a' honi történetekre a' szent koronának különféle esetei, mellyeket itt röviden előadni szándékozunk. — Ezt *Botestó* lengyel királynak csináltatta volt *II. Sylvester* pápa, de — a' legenda szerint az angyal' intésére — sz. István magyar királynak küldé „apostoli király“ czímmel együtt; 's azért nevezetik szent, angyali 's apostoli koronának. Különféle történetei valónak e' nemzeti kincsnek. Régenten a' székesfejérvári prépost őrzötte, kinek a' koronázásokon rendszeren jelen kellett lennie. *III. András* halála után vita támadván a' már koronázott esch herczeg *Venczel* 's a' nápolyi *Robert Károly* közt, ezen utóbbinak diadalma után a' esch király azt 1304. Prágába vitte. Az ezután királynak választott bajor *Otto* maga ment Prágába a' szent koronának Venczeltől kinyerése végett, 's így került vissza Székes - Fejérvárra. De már 1307. az erdélyi vajda *László* elragadta és csak három év után nyéré vissza azt tőle *Robert Károly*, ki aztán Visegrádon tartotta. *II. László* (Posthumus) esztendő's korában koronáztatott

meg vele *Erzsébet* anyja' ölében. Ezen aszszony a' koronát magának tulajdonította, 's azt Bécsi-Ujhelybe vivén, *IV. Fridrik* császárnak harmadfél ezer magyar forintért elzálagositotta, jól tudván, hogy a' pártosok által választott lengyel *Ulászló* mindaddig nem fog törvényes királynak ismertetni, míg sz. István' koronája fejét nem fedi. Így húsz esztendeig e' palládiuma nélkül szűkölködött az ország, míg azt 1464. dicső *Hollósi Mátyásunk* 60,000 forintokért vissza nem váltotta. Fényes magyar küldötség hozta Ujhelyből Sopronba, hol három napig a' megyés templomban a' népnek mutatattván, a' *budai* várba vitetett. A' *mohácsi* veszély után épen a' pogányok kezébe is került; de *Suleymán Zápolya Jánosnak* visszadta. Halála után özvegye Erdélybe vitte, később pedig szerződés által 1541. *I. Ferdinand* királynak átadta, 's így eleinte Posonyba, később pedig Bécsbe került. *II. Rudolf* Prágába vitte, de midőn fija *II. Mátyás* magyar királynak választott, a' korona is megint visszakerült Posonyba. *II. Ferdinand* arra esküdött koronázásakor, hogy e' szent korona az ország' rendei engedelme nélkül soha többé az országból ki nem fog vitetni. —

Később *Bethlen Gábor* által Erdélybe hozatott, de a' sz. miklósi béke következtében 1621. ismét vissza adatott. *Rákóczy* zendüléseikor először *Győrbe*, azután *Bécsbe* hozatott bátorságba, 's ott *III. Károly* koronázásaig maradt, midőn a' pozsonyi várnak nyugoti szeglet-tornyába tétetett őrizetre. A' várnak fő-semi-nariummá átváltoztatásakor *II. József* 1783. a' bécsi kincstárban a' többi koronák mellé tétette, hol egész 1790 - ki februarius 18 - ig maradt, azután ismét Pozsonyba, végre pedig Budára jött, hol mai napig a' többi ékekkel együtt a' királyi várban tartatik, hittell lekötözött két korona-őr' gondja alatt, honnan csak

koronázáskor vétetik elő, és szertartás után a nádor, három prélat és három országzászlós pecsétje alatt ismét elzáratik. — A korona aranyban 150 latot nyom; 338 keleti gyöngyökkel, 50 rubinnal és 153 zaphirral ékeskedik; a rajta lévő kereszt görbén áll. — Ezen korona, a többi ékekkel együtt, minden magyar királynak koronázásakor, az egyik korona-ör jelenlétében, a népnek három napig mutatatik.

b) Szent István palástja.

Ez égszín selyemből készült talpig erő köpenyeg, de a régiség miatt már meghalványult színe, 's most zöldbe játszik. Vereses violaszín selyemmel 's arannyal sok felírás és ábra vagyon rajta kivarva. Felül 1 láb, 10 hüvelyk hosszú, és 8 hüvelyk széles galléra van. Elöl a melyen horoggal akasztatik össze. A képezetek vereses violaszín csikokkal négyfelé osztvák. Mindenik osztály 4 1/2 láb hosszú 's 3 1/2 hüvelyk széles. A legfelsőbb sorban látszik egy hosszás kör, ebben Kristus hosszu 's lebegő köntösben oroszlán és sárkányfejre tapodva, jobb kezében keresztet, balban valami már ismerhetetlenné lett eszközt, mint egy tokot tartva. A hosszásas kör szélén ez a felírás: *Hostibus en Christus prostratis emicat alte*. Jobbra hasonlóképen tojásdad körben sz. Mária van leképezve az ott olvasható körülírással. Balra szinte egy kis tojásdad körben sz. János' evangelista képe körülírással. Mind a két ovált angyalok 's a négy evangelisták' jelképei veszik körül. A felsőbb résztől ezen osztályt választó csik csupa apró hosszúas körökre van osztva, mellyeket angyalfejecskék ékesítnek. A beszegés virágokkal van. A második osztályban a 16 prophéta mutatkozik egész alakban. Közül a Kristus áll, mind jobbról mind balról írás környezvén. Mindenik propheta mellett hosszában áll kinekkinek saját neve, ezen hozzáadással *Pr.* (propheta) Jobb oldalon *Sophonias* van legelől, de ennek neve már nem látszik a paláston, utána Habakuk 's a t. Azon csik, melly ezt az osztályt a fentebbitül választja, egy hüvelyknyi széles, ily felírással: *Casula haec, operata est, et data Ecclesiae Sanctae Mariae in civitate Alba. Anno Incarnationis Millesimo tricesimo primo Indictione quarta decima a Stephano Rege, et*

Gisela Regina. A harmadik osztályban ismét egy ovál látszik közepben, mint az első osztályban, csak hogy kisebb, benne a Megváltó képe, körülte a felírás violaszín aljon zöld betűkkel. Két felől külön választott mezőkben a tizenkét apostol látszik. A mezők közötti czifraságok nagyon gazdagok. Az utolsó osztálytól ezt választó csik 1 1/2 hüvelyknyi széles, szaladó nyulak és kutyák láttatván rajta. Ezen utolsó osztály két szárnya egy hevederrel van közepben elválasztva, mellyen arabs czifrázattal egy ifju melyképe szemléttetik, ki sz. Imrénének, sz. István' fijának tartatik. — Jobbra mintegy emlékpénzeken az ott nevezett martirok képei állanak, azután Gisela királynéjé, három szegletű, 's lilimokkal ékesített süveggel, kezében a székesfejérvári templom' mintáját tartva. Balra ismét mártirok és sz. István képe, hasonlólag lilimokkal ékesített süvegben, azon láncát tartván kezében, mellyet keresztapja, Otto császár, ajándékozott neki. Mindenik emlékpénz között két egymással szembeálló madár van leképezve. A gallér oszlopokon nyugvó hét boltozattal és arabs czifraságokkal ékesített. Így ez a palást mind régisége, mind festése miatt csudálatra méltó. *Révay Péter* azt mondja jelentéséről: a király ez által intetik, hogy az Istent tisztelje, 's a szent igazságot a vallással együtt tartsa fenn.

c) A többi ékek.

Az ország' ékei közé tartoznak továbbá az ezüst pátriarchális kereszt, melyet II. Sylvester pápa sz. Istvánnak küldött, azon engedelemmel, hogy minden magyar király olyat hordathasson maga előtt.*) — Az arany alma vagy gömb, annak jelöl, hogy valamint ez hüngörű, ugy a királyok' szerencséje is állhatatlan, sok viszálynak és változásnak lévén kitéve; mások szerint az egész ország' gondját, 's a hatalmat annak

*) A 3. számú levelünkhez mellékelt képen, Magyarország' czimerében, a kömetező hibásan tett volt egyes keresztet a ketős helyett, de az idő' rövidege miatt nem lehetett megváltoztatni. — Ezt figyelemzetésükül említjük itt azoknak, kik talán ugyan azon számban a 19. lapon lévő értekezés' olvasása után sem vevékészre ezen metszésbeli hibát.

egyetemén jelenti. Az ország' czimere kisdéd formában kidomborodva, színmázzal festve látszik az oldalán, rajta az arany patriarchalis kereszt. — A' királyi arany páleza, vagy is inkább buzogány, mellynek fogattyuján egy alma nagyságu hegykristály-gomb van, szára pedig négy szép briliántal kirakva; jelképe a' legfőbb hatalomnak, vagy némelylek szerint a' kegyelemnek. — Sz. István' pallosa vagy kardja nem nagyon hosszú; markolatjánál igen széles, hegyesen végződik, úgy hogy majd pyramist képez. Egyszerű kereszties markolatja van és véres bársony hüvelyben áll. Szent nálunk ez is, mint a' csehéknél a' sz. Venczelé. Jelképe a' köz hatalomnak mind az ellenség' mind az alattvalók' megzabolására; a' honnan kihúzza nyújtatik által a' koronázott királynak, mintegy kész fenytés eszközéül. A' királyhegyen mind a' négy égsark felé levegtetvén, mintegy fenyegetnek az általhágók. — A' fejr keztyük, melyek azt jelentik, hogy mások javaihoz ne nyuljon a' király, azokat ne ragadozza, sem ártatlan vért ne öntsön. — A' saruk, papucsok, melyek szorgalom' és vigyázóság' jelei. — Az öv, stóla, kristály vagy hiazint 's a' t. elveszték az idők' viszontagságai közt. — Ezekhez lehetne még számolni a' régi királyi pecséteken előforduló jeleket is, mint a' hegyen álló kettős keresztet, aranyozott láncát 's a' t.

B á r ó H i l l e r

(vége.)

Kimeríthetetlen erejében 's népei' tántoríthatatlan hűségében bizván Ausztria, 1809. egyedül maga lépett sorompóba Francia - Német - Olasz - és Hollandországnak honunk' oriasa által egybegyűjtött ereje ellen, 's oly módon vívott, hogy meggyőzetése után is elmondhatta — még pedig sokkal nagyobb joggal mint ama' francia király — „mindent elvesztettünk, de becsületünk fennmaradt.“ — Hiller a' hatodik hadosztályt vezérelvén, már legtovább előnyomult volt az ellenség' tartományaiban, midőn a' *rohrbachi*, *eckmühli* 's más szerencsétlen esetek' következtében, ő is kénytetett visszavo-

mulni a' többi hadisereggel. De ezen terhes katonai feladást valódi xenophoni tacticával fejtette meg, 's annak könnyebb eszközölhetése végett 24-dik aprilisben a' *montebellói* 's *isiriai* hercegek' seregeit 's a' bajor egyesült csapatokat *Neumarknál* visszavervén, oly tökéletes diadalmat nyert, hogy felséges Urunk megjutalmazásaul fő hadi-szer-tármesterré nevezte, a M. Terézia rend' közép keresztével megjutalmazta, 's egy banáti jószággal adományképen gazdagította.

Ezen mesterséges visszavonulás közben még az ötödik hadosztályt 's második tartalék testet is parancsa alá egyesítvén, így mintegy 35,000 emberből álló sereggel majus' 3-kán *Massena*, *Oudinot* és *Bessieres* marsalokkal, kik Hillernek az ausztriai nagy táborral egyesülését akadályozni szándékoztak, a' véres és öldöklő *ebelsbergi* ütközetet tartá, mellyben a' két részről 8000 ember esett el, 's Hiller magát bátor katonának, mély belátásu hadivezérnek, 's a' rettenhetlenebb halandók' egyikének bizonyítá. De bal szárnya már körülvétetvén, visszavonulását folytatnia kelle, mellyet is az országuton sz. *Pöllen*-ig eszközölt, onnan *Krems*-nél a' Duna' másik partjára vévén magát.

Az ausztriai fegyverek' ama' legdicőségeseb *asperm-i* napjaiban (21. és 22. majus) hervadhatlan borostyánt szerze magának hősiünk. Hadlába (*colonne*) első lévén a' csatarendben, minthogy főherczeg *Károlyal* egyesülése után az armádiának jobb szárnyát képezte, miután vérben küzdött vala majus 21-kén *Aspern*' birtokáért, azt 22-kén el is foglalta, a' francia bal szárny' végső veszedelmét okozván egyszer'smind.

A' *wagram-i* időszakig leginkább sánczok' 's erősségek felállításával foglalatoskodott; de az éjeli 's nappali szünetlen fáradságok egészességét megrontván, ama' szerencsétlen ütközetnél jelen nem lehetett. Julius' végével azonban némükép meggyógyulván, hadosztályát megint átvette, 's a' fegyverszünet alatt Vágh-Ujhely körül vezérkedett, a' békekötés után pedig alsó Tóthország' hadi parancsnokává neveztetett. — A' nemzetek' háborujában 1813. és 1814. Ő Felsőségéhez *Brandeis-ba* hivatván, a' bel-ausztriai hadiseregnek vezérlése bízott reá. Itt az olasz alkirálynak sokkal számosb armádiáját

mindenütt visszaverte, *Klagenfurt-tól Illyrián és Tirolison* keresztül szüntelen előnyomult; 8-dik octoberben a' francziákat *tarvi-si* erős állásukból kiűzte, és november' 12-kén fő táborszállását *Vicenzában* ütötte fel. Ezáltal az alkirályt egész *Veronáig* visszavonulásra kényszerítette; 's így, mielőtt *Bellegarde* marsalnak hadiserege' kormányát átadni parancsoltatott, az egész tengeremelléket 's Olaszországnak felső részét meghódoltatá Urunknak. — 1814. a' Franciaország ellen munkálódó nagy armadához hivatott, béke után pedig galieziai hadi kormányozóvá nevezetett, melly tündöklő hivatalban 1819. junius' 5-kén Lembergben meghalt, kegyes fejedelme 's az egész hadisereg által méltán gyászoltatván.

Hős tetteit és polgári rényeit nemcsak felséges Urunk megjutalmazta, hanem azon tartományok is méltó tisztelkedéssel hálálták meg, mellyeket vitézsége az ellenség' berohanásaitól megmentett. Így ő hercegsége a' sz. *gallen-i* apát már 1799. ötödik maradékaival együtt honosítván, a' *zürchi* erősség' bevétele miatt, 's a' jó rend' helyreállításában tett bajnoki tetteiért, ugy a' hercegség' megmentéseért egyházi kapitánnyá (*Cottfeshauptmann*) nevezte. — 1813. a' carinthiai 's ugyan azon esztendő' végével a' stajer, 1816. pedig a' tirolisi rendek tisztelék meg hálájuk jeléül honosító okleveleikkel. — Minthogy azonban az ősz vitéz egész élete' folytában inkább babérszedéssel mint kincsgyűjtéssel foglalatzkodott: a' magyar honosításért járó díjnak csak felét tehette le, 's így az 1830. országgyűlés' végzése szerint maradéki a' honosítottak' lajstromából kitörleendőik közé estek. Azonban minden nagyon nélkül maradt három fiai, kik közül kettő mint őrnagy, harmadik pedig a' keleti követségnél, nevezetesen Konstantinápolyban 11 évig szolgálván, atyjok nyomdokain iparkodnak, az elhunyt hősnek már a' honosítás után tett jeles és leginkább hazánknak használt szolgálataiért ezen hátramaradt díjtól fölmentésüket könyörögték. — Bizonyos az, hogy sz. István óta nem könnyen találunk hazai történeteinkben hőst, ki a' honosításra méltóknak ismertethetnék, mint a' halhatatlan Hiller.

Angolok', skótok' és irek' sajátosságai.

Nagybritanniát ezen háromféle nép lakja, 's noha erkölcsi fő karaktere mindeniknek ugyan az, sokban különbözik még is egymástól.

Az *angol'* testalkata rendesen erős, zömök; mozgása ügyes, mellyet a' gymnastikai gyakorlatok, mint lovaglás, vadászat 's a' t. igen elősegélnék. Karaktere részint nemes, részint hibás vonásokból áll. Szabadelműségét, a' brit alkotmányának közvetlen resultatumát, az a' felséges öntudás lelkesíti, hogy tennie semmit sem szabad, mi a' polgári jóléttel ellenkeznek, de szenvednie sem szabad azután semmit. Egyedül csak törvényeinek engedelmeskedik, 's legfontosabb dolgainak elhatározásában maga is részt akar venni. Az ebből származó szabadság iránti enthusiasmus, melly gyermekiségétől fogva együtt nő vele, 's egész neveltetésében bőven tápláltatik benne, gyakran oly magas fokra hág, hogy szokatlan cselekvésekre ragadja. A' törvényeket annyira tiszteli, hogy gyakran betűjéhez ragaszkodik, habár igazság 's ártatlanság veszélyeztetik is általa. A' temérdek gazdagság, mellynek birtokába alkotmánya juttatá, más nemzeteket megvető 's kevéssé becsülő kevélységig magosítja alkotmánya iránti érzelmét. Egyébiránt komoly, magabizárkozó, komor, jóformán társaságtalan, tulságokra, különösségekre hajlandó, nem különben heves kedvtöltésre, ivásra, játékra, de a' mellett eléggé emberséges és nagylelkű. A' közép 's alrendben buzgó vallásosság uralkodik; egy nemzetnél sem ünnepeztetik meg oly szorosán a' vasárnap, mert ekkor egész Londonban sem hallik egy muzsikaszó, sőt még idegenek is kötelesek magokat ehhez alkalmazni. Továbbá megkülönbözteti magát az angol a' házassági boldogságnak és családi örömöknek becsülésével és tiszta éledeletével, magános életbeli pontossággal és tisztasággal, mély és lángeszűséggel. A' fő rendnél gyakran több rossz mint jó sajátosság találtatik, kiváltképen henyeség, lármás és zajos mulatságokra vonzódás, de mellyek az unalmat el nem szélesztik, tékozlás, dobzódás és az ezekkel atyafias rénytelenségek. De a' középrend mindenben inkább tartja az arany középszerűséget 's a' valódi házi boldogságnak, kényelemnek, függetlenségnek legszebb élde-

lete találhatik e' rendnél, munkásság' és nyugalom' kellemes változtatásával édesítve. Ezen talpraesett gondolkodásmód mellett uralkodó emberség a' cseléddel igen kiméletes bánásban leginkább kitetszik. Ily életmód divatozik a' jó birtoku mesterembernél is. A' pór nép durva, babonás, szerfelett heves és nyugtalan, zenebonára 's verekedésre hajlandó. Londonban a' véres fejek 's nyilvános verekedések szokott jelenetek. De a' mellett politikai dolgokban oly nagy részt vesz az angol pórság, hogy azok miatt igen könnyen felhevül és zúdul. A' játékszin gyakran zajos jelenetek' láthelye. Különböztetve van, hogy kávéházakban 's klubokban a' miveltebb rendűek gyakran igen zajos hevenykedéssel koczódnak a' status' és kereskedés' dolgain. A' mezei ember magános kunyhájában nyomorultan 's igen kevéssel megelégedve élődik, míg a' gazdag haszonbérő feleslegben hivalkodik. Egyetlen keresete a' mezei embernek napi bér, 's még a' takarékoság sem segítheti egy kis vagyonhoz. Akármily nagy gond legyen is Angliában a' földművelésre, annál kevesebb van a' földművelőre, 's még iskolák sincesenek számára; akármit hiszen, tud 's reményl, a' statusnak mindegy, csak hogy az ország' virágoztatására dolgozzon, 's annak érdekeért buzogjon.

A' skót erős, kemény, izmos és csaknem romolhatatlan testalkatával különbözik, 's e' testi erősség országa' zordon természetének következtetése, mellyel gyermekségétől fogva hasonló zordon életmóddal kénytetik dacolni. Rendesen sokáig él, ha egyszer tizenkettedik esztendejét hátrahagyhatta, meddig a' kemény és merész gymnastikai gyakorlatok miatt igen veszélyeztetik. Az angol' legtöbb jó sajátságai közösök a' skóttal, de szigorubb és meggondoltabb miséggel különböztetve meg magát a' skót, nem olyan vad és különezős. Nem kevésbé szereti hazáját, mint az angol, de vendégszeretőbb, bátor és dolgoz, 's kivált az idegen iránt megelőzőbb és közlékenyebb mint az angol. Erkölcsi hibája a' skót nemzeti karakternek az ivásra, babonaságra hajlandóság; egyébiránt bizonyos kevélység van benne a' kaledoni hős fajtól származtán, 's azért igen ragaszkodik régi szokásokhoz. Elragadtatással 's egész lélekkel viseltetik a' hajdani bárdok' énekeihez, mellyek szen-

tek előtte. Különösen kedveli a' tánczot. A' főrendűeknél nagy fényűzés uralkodik, vetélkedni akarván az angolokkal. Ellenben gazdag földbirtokosoknál is divatozik mértékletes, kényelmes és a' házi boldogság' legtisztább éldeletével egybekötött életmód. Egyébiránt azt állítják, Skótországhban minden rendnél nagyobb miveltség van, mint Angliában; annyi bizonyos, hogy a' brit tudósok és írók közt igen sok skót vagyon. Az alföldi skótnép' caractere különbözik a' hegyi skótnépétől. Ezen utóbbinál épségben maradt az igazi régi skót nemzeti karakter. A' hegyi skót nem oly mivelte, de erősebb, szokásaiban egyszerűbb; szerfelett vendégszerető, adakozó, készszolgálatu a' nélkül, hogy viszontszolgálatot kívánna; minden hamisság nélküli, házi rényekkel bővölködik, 's pátriarchalis családi boldogságban éldeleg; nemzetiségében büszke, 's boldogító bizodalma van az isteni gondviselésben; legterhebb munkájánál is felvidül, ha az előidő jut eszébe, énekléssel, hangászattal édesíti a' nap' terheit. Mind a' két nemet lelkesedésig tüzezi a' régi bárdok' éneke, 's a' hősdalnokok' szentesített strópháival köszöntik egymást; gyakran megihletetvén kiesik a' munka kezeikből, erősöknek érzik magokat, mint őseik, 's oly tüzzel és buzdulattal fakadnak dalra, mint ha Ossian pengetné hurjait hozzá. A' magános pásztor eképen idézgeti magához őseinek szellemit; a' házi örömeket magasítja a' phantazia' ezen élénk mámore, 's az evezők lubiczkolásában Fingál' dallása zeng. Házi körben az előkor' hagyományit regélik az atyák gyermekeiknek, hajdani napjaiból az erőnek, szabadságnak 's bátorságnak, önlekedéseikhez emelvén fel a' kicsinyek' elméjeit, 's táplálván az ősi büszkeséget, mellyet a' szegénység lenyomni nem képes. Borzasztó regék, mellyekben a' szellemek főszerepet játszanak, vagy merész vadászok' kalandjai mulattatnak a' tüzhelynél, 's elefejtetik a' hallgatókkal zordonságit az évszaknak.

Az *írek'* (irlandusok') karakterét némely árnyékok éktelenítik, de azok alkalmasint csak az angol elnyomás' következtetése, melly alatt nyögnek oly lealáztatásban, szegénységben 's eltespedésben tartatván, hogy minden nemzeti sajátság 's élékenység kihal belőlök. Az elő-

gad sem tudván mit csinálsz, pusztítasz. Mi pedig elmékedesedet illeti, igaz, hogy mindketten a' földet forgatjátok, de a' kertész tudománnyal 's ésszel, te pedig vakon turkálsz és tudatlanul. —

A z emberisméretéről.

Semmi sines az emberre nézve szükségesebb és hasznosabb, mint az *emberisméret*, még is oly csekély számuak azok, kik közelebről 's körülményesen tudnák, mi az ember, mit kíván az és mit várhatni tőle. Egynemelyik országokat és városokat utaz, sok ember közt megfordul, megtanulja illő viseletüket, 's azt hiszi, már mélyen bē van az emberi természetbe avatva, pedig mit tud az emberről? Azt, hogy az a' jóság' színét veszi magára, vasárnapi öltözetében mutatja magát, holott csak önszeretetének és hasznának bókol, 's ezt a' tudást nevezi, emberisméretnek; de miért cselekszenek úgy az emberek 's miért viseli magán gondolkodásmódjok és cselekvési szokások ezt a' bélyeget? Ezen feladásokkal kevésbé vagy éppen nem gondol. Tud velök ösztönileg bánni, azok hasonló módon viszonzozzák 's mindketten igyekeznek céljaikat lehetőleg elérni. De az emberisméretnek ezen árnyéka koránt sem elég; mindenkor az alapra kell hatni, a' jelenetek' okait felfedezni. Nem a' felületen kell maradni, hanem azon titkos műhelybe nyomulni, hol gondolatok születnek, vonzalmak és vágyak csirázanak, kívánatok és határozatok napfényre jönnek 's hol az egész élet' és cselekvés' eredeti forrása buzog.

Ki az embert alaposan akarja ismerni, szükség, hogy ön *magát* szorosan megvizsgálta légyen. Tudnia kell, mily szellemi tehetségekkel bir, mikép' hatnak ezek, mire törekednek 's részént mint küzdik le magokat, részént mint tartanak egyesülve bizonyos kitzűzött célznak. Ki saját keblében jártas, az átlát másokat, az tud másokat is önjavára használni. A' mélységekben, hol a' rugók munkálkodnak, kitapogatja, mit mások gondolnak és akarnak; azok hasonlítanak annyiban ő hozzá, a' mennyiben ve-

lők, rokon vonzalmaktól és kívánatoktól ösztönöztetve, életének munkásságát képezi. Hasonló okok hasonló okozatokat szülnek, hasonló okozatok pedig hasonló okokra következtetnek. Egyik többeske meggondolással, önbirással vagy ravaszsággal bir, mint másik; jobban el tudja magát titkolni 's fortély által megnyeri a' mások' kegyét, mellyet egy harmadik nyíltsággal szerez meg. A' világban többnyire úgy mutatkozik az ember, mint jónak látja önjavára nézvest; tetszeni akar 's mások' jóakarátja és gyámola által maga hasznát előmozdítani. Szorgosan vizsgálja ki tehát az ember magát, akkor világosan olvasandja mások' képén, nyilatkozásában és cselekedetiben, kicsodák vagy mire czéloznak. Mert ha valaki gyakran forog emberek közt 's tetteiket és munkájikat szorosan szemlélgeti és jól felfogja, sajátmagával szorosan megismerkedett lévén, módot fog arra találni, miként fordíthatja azokat tulajdon hasznára. Igazgatni fogja azokat tudni 's velök legjobb szerrel jöhetend ki. De ezen nyereségeket csak úgy szerezheti meg magának, ha az emberi természetet önmagában alaposon és helyesen kitanulta.

Életbölcsesség.

Az öregség jó erkölcs nélkül nem dicséretes.

Legboldogtalanabb, ki jó barát nélkül szükkölködik.

A' fájdalom kemény szavakra fakaszt.

Magának használ, ki mással jól tesz.

Azon légy, hogy magaddal megelégedhess.

Örömestebb vizsgáljuk mások', mint magunk' baját

Vadhoz illő a' harag, ha okosság nem mérsékli.

Ki magát vétkesnek lenni nem tudja, meg nem jobbulhat.

Hogy könnyen megveithess mindeneket, gondold meg, hogy azoktól meg kell válnod.

A' jó nevelés legjobb magzatokat képez.

Senki se boldog magányosan.

Az öregség merő gyönyörűség, ha jó módal használni tudod.

Pihenőnek munkálkodni, a' munkálkodónak pedig pihenni szükség.

Ostobaság azt kerülni, mit el nem mellőzhetsz.

Ritka ember mivel nagy dolgot a' nélkül, hogy igen sokat ne szenvedne.

A' gyűlölség és irigység határt nem ismernek.

G o n d o l a t o k.

Dolog a' legjobb orvosság halál ellen. Még a' betegnek is kellene dolgoznia, habár az csak annyibul állana is, mennyire táplálattól szüksege van.

A' pénz nem ad fenmaradandó hirt, a' csak éltében kamatol az embernek. De az ész világ' végeig kamatoz.

Csak közlelkek nem ismertetnek soha félre e' világon; ki ócsároltatást nem tud érdemleni, az bizonyosan dicséretet sem aratand soha.

Azt hiszi az ember maga is boldoggá lesz, ha boldogokhoz van közel, pedig ki nem legörömebb foglalatatos oly dolgokkal, mellyek mellett boldogság reményelhető?

Oly emberek, kik bizonyos szabályokat nem tettek fel magoknak, meg nem bizathatók; gyakran nem leli magát az ember hozzájuk, 's nem tudhatni bizonyosan, hogy áll velők az ember.

Az emberi nemről rosszul gondolkodni, annyi, mint rossz emberré kezdeni lenni.

Mért tehetnek oly sokat a' rosszak? Mivel a' jók öszvedugják kezeiket.

N a p l ó.

Aprilis' 26-kán 1801. Az orosz császár I. Sándor sürgeti Gróf *Calitschef* miniszter által a' francia kormányt a' nápolyi és sárdinai királyok' visszahelyeztetése iránt minden előbbeni birtokaikba.

— 27-kén 1831. Dwernicki lengyel generált kényszeríti Rüdiger az ausztriai Galicziába visszavonulni. A' lengyel haditestet lefegyverzik az ausztriaiak.

— 28-kán 1811. Békekötés Bukarestben Muszka- és Törökország közt, Anglia' és Ausztria' közbenjárására. Servia saját igazgatást kap, de a' Törököknek adózik. — 1399. Zsigmond királyt a' siklói várba fogságra teszik a' magyar rendek.

— 29-kén 1803. Az Arnauták fellázadnak Kairoban *Taher* basa vezérjök alatt, a' nagy ur nevében Kairóban uralkodó helyettes, Mahomed basa ellen. Ez Damietába szalad, 's Kairó kirabolattik. Achmet meglövi Tahert, ki után Mahomed Ali lesz az Arnauták' vezére, ki Ibrahim béggel egyesülvén visszanyomja Achmet basát. — 1711. A' szathmári béke megerősíti Magyarország' alkotmányos szabadságát.

— 30-kán 1789. Washington praesidensévé lesz az éjszakamerikai egyesült státusoknak. — 65. Meghal Luc. Ann. Seneca philosophus és tragédia költő.

Majus' 1-kén 1820. VII. Ferdinánd spanyol király a' külföldi könyveket és rézmetszéseket minden vámtól felmenti; megtiltja több status hivatalnak egy személyre ruházását, 's rendelést tesz, miképen kelljen a' megüresült hivatalokat betölteni.

— 2-kán 1826. A' brasíliai császár Rio-Janeiróban kiadott decretumával lemond Portugália' koronájáról leányának, Maria da Glóriának javára.

POZSONYBAN,

ifj. Schmid Antal' betűjével és költségén.